

Vijeće
Europske unije

Bruxelles, 29. rujna 2023.
(OR. en)

13540/23
ADD 5

Međuinstitucijski predmet:
2023/0338(NLE)

ACP 88
WTO 144
COAFR 324
RELEX 1101

PRIJEDLOG

Od:	Glavna tajnica Europske komisije, potpisala direktorica Martine DEPREZ
Datum primitka:	28. rujna 2023.
Za:	Thérèse BLANCHET, glavna tajnica Vijeća Europske unije
Br. dok. Kom.:	COM(2023) 562 final - ANNEX 5
Predmet:	PRILOG Prijedlogu odluke Vijeća o sklapanju, u ime Europske unije, Sporazuma o gospodarskom partnerstvu između Republike Kenije, članice Istočnoafričke zajednice, s jedne strane, i Europske unije, s druge strane

Za delegacije se u prilogu nalazi dokument COM(2023) 562 final - ANNEX 5.

Priloženo: COM(2023) 562 final - ANNEX 5

EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 28.9.2023.
COM(2023) 562 final

ANNEX 5

PRILOG

Prijedlogu odluke Vijeća

**o sklapanju, u ime Europske unije, Sporazuma o gospodarskom partnerstvu između
Republike Kenije, članice Istočnoafričke zajednice, s jedne strane, i Europske unije, s
druge strane**

TRGOVINA I ODRŽIVI RAZVOJ

ČLANAK 1.

Kontekst i ciljevi

1. Stranke podsjećaju na Agendu 21 i Deklaraciju iz Rija o okolišu i razvoju, donesenu na Konferenciji Ujedinjenih naroda (UN) o okolišu i razvoju održanoj u Rio de Janeiru od 3. do 14. lipnja 1992., Plan provedbe iz Johannesburga Svjetskog sastanka na vrhu o održivom razvoju iz 2002., Deklaraciju ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju, donesenu na 97. sjednici Međunarodne konferencije rada održanoj u Ženevi 10. lipnja 2008. („Deklaracija ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju”), završni dokument Konferencije UN-a o održivom razvoju iz 2012. pod nazivom „Budućnost kakvu želimo”, koji je podržan Rezolucijom Opće skupštine UN-a 66/288 donesenom 27. srpnja 2012., Rezoluciju Opće skupštine UN-a 70/1 donesenu 25. rujna 2015. koja sadržava završni dokument pod naslovom „Promijeniti svijet: Program održivog razvoja do 2030. i 17 ciljeva održivog razvoja” („Program održivog razvoja do 2030.”) i Deklaraciju ILO-a povodom njegove stote obljetnice o budućnosti rada, donesenu na 108. sjednici Međunarodne konferencije rada održanoj u Ženevi 21. lipnja 2019.
2. Stranke prepoznaju da održivi razvoj obuhvaća gospodarski razvoj, društveni razvoj i zaštitu okoliša, pri čemu su sva tri elementa međuovisna i uzajamno se jačaju, te potvrđuju svoju predanost promicanju razvoja međunarodne trgovine i ulaganja na način kojim se pridonosi cilju održivog razvoja.

3. Stranke prepoznaju da je hitno potrebno suočiti se s problemom klimatskih promjena, kako je navedeno u Posebnom izvješću o globalnom zagrijavanju od 1,5 °C Međuvladina panela o klimatskim promjenama (IPCC), kako bi se pridonijelo gospodarskim, društvenim i okolišnim ciljevima održivog razvoja.

4. S obzirom na navedeno, cilj je ovog Priloga poboljšati integraciju održivog razvoja, osobito njegovih dimenzija povezanih s radom¹ i okolišem, u trgovinski i ulagački odnos stranaka, među ostalim jačanjem dijaloga i suradnje.

ČLANAK 2.

Pravo na donošenje propisa i razine zaštite

1. Stranke priznaju da svaka stranka ima pravo utvrđivati svoje politike i prioritete održivog razvoja, utvrđivati razine domaće zaštite okoliša i rada koje smatra primjerenima te donositi ili mijenjati svoje relevantno pravo i politike. Te razine, pravo i politike moraju biti u skladu s obvezama svake stranke na temelju međunarodno priznatih standarda i sporazumâ iz ovog Priloga.

2. Svaka stranka nastoji da se njezinim relevantnim pravom i politikama osiguravaju i potiču visoke razine zaštite okoliša i rada te nastoji poboljšati te razine, pravo i politike.

¹ Za potrebe ovog Priloga izraz „rad” znači strateški ciljevi ILO-a na temelju Programa za dostojanstven rad, koji je naveden u Deklaraciji ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju.

3. Stranka ne oslabljuje niti smanjuje razine zaštite koje pruža njezino pravo o zaštiti okoliša ili radno pravo s namjerom poticanja trgovine ili ulaganja.
4. Stranka se ne odriče svojeg prava o zaštiti okoliša ili radnog prava niti na drugi način odstupa od njega niti nudi takvo odricanje ili odstupanje s namjerom poticanja trgovine ili ulaganja.
5. Stranka ne propušta djelotvorno provoditi svoje pravo o zaštiti okoliša ili radno pravo kontinuiranim ili ponavljajućim djelovanjem ili nedjelovanjem s namjerom poticanja trgovine ili ulaganja.
6. Stranke prepoznaju razvojne politike i prioritete druge stranke/drugih stranaka u odnosu na težnje u pogledu trgovine i ulaganja u skladu s odredbama o posebnom i različitom postupanju u okviru Sporazuma o WTO-u i u skladu s obvezama svake stranke prema međunarodno priznatim standardima i sporazumima na temelju ovog Priloga.

ČLANAK 3.

Multilateralni radni standardi i sporazumi

1. Stranke potvrđuju svoju predanost promicanju razvoja međunarodne trgovine na način kojim se potiče dostojanstven rad za sve, kako je navedeno u Deklaraciji ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju.

2. U skladu sa Statutom ILO-a koji je donesen kao dio XIII. Versajskog ugovora potpisanog 28. lipnja 1919. i Deklaracijom ILO-a o temeljnim načelima i pravima na radu i njezinom dopunom, donesenom u Ženevi 18. lipnja 1998. na 86. sjednici Međunarodne konferencije rada i kako je izmijenjena na njezinoj 110. sjednici 2022., svaka stranka poštuje, promiče i provodi sljedeća načela u pogledu temeljnih prava na radu, koja su predmet temeljnih konvencija ILO-a:

- (a) slobodu udruživanja i učinkovito priznanje prava na kolektivno pregovaranje;
- (b) ukidanje svih oblika prisilnog ili obveznog rada¹;
- (c) stvarno ukidanje rada djece;
- (d) ukidanje diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja; i
- (e) sigurno i zdravo radno okruženje.

3. Stranke trajno i kontinuirano rade na ratifikaciji temeljnih konvencija ILO-a ako ih još nisu ratificirale.

4. Stranke redovito razmjenjuju informacije o svojoj situaciji i napretku u pogledu ratifikacije konvencija ili protokola ILO-a koje je ILO klasificirao kao ažurirane.

¹ U tom kontekstu stranke naglašavaju važnost ratifikacije Protokola iz 2014. uz Konvenciju o prisilnom radu, donesenog u Ženevi 11. lipnja 2014. na 103. općoj sjednici Međunarodne konferencije rada.

5. Svaka stranka djelotvorno provodi konvencije ILO-a koje su ratificirale država partner EAC-a i države članice Europske unije.

6. Podsjećajući na Deklaraciju ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju, stranke napominju da nije moguće pozivati se na povredu temeljnih načela i prava na radu ili je na drugi način upotrebljavati kao legitimnu komparativnu prednost te da se radni standardi ne bi trebali upotrebljavati u svrhu zaštite trgovinskih interesa.

7. Svaka stranka svojim zakonima i praksom promiče Program ILO-a za dostojanstven rad kako je utvrđeno u Deklaraciji ILO-a o socijalnoj pravdi za pravednu globalizaciju, posebno u pogledu:

- (a) dostojanstvenih radnih uvjeta za sve s obzirom na, među ostalim, plaću i zaradu, radno vrijeme, jačanje socijalne sigurnosti, druge uvjete rada i socijalnu zaštitu;
- (b) socijalnog dijaloga o pitanjima rada između radnika i poslodavaca i njihovih organizacija te relevantnih državnih tijela.

8. U skladu sa svojim obvezama u okviru ILO-a, svaka stranka:

- (a) donosi i provodi mjere i politike u području uvjeta zapošljavanja, zdravlja i sigurnosti na radu, uključujući naknadu u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti;
- (b) održava učinkovit sustav inspekcije rada.

9. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području rada, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim u okviru ILO-a. Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

- (a) provedbu temeljnih, prioritetnih i drugih ažuriranih konvencija ILO-a;
- (b) dostojanstven rad, uključujući na međusobnim vezama između trgovine i pune i produktivne zaposlenosti, prilagodbu tržišta rada, temeljne radne standarde, dostojanstven rad u globalnim lancima opskrbe, socijalnu zaštitu i socijalnu uključenost te socijalni dijalog i rodnu ravnopravnost;
- (c) učinak radnog prava i standarda na trgovinu i ulaganja i učinak propisa o trgovini i ulaganjima na rad.

10. Stranke pri utvrđivanju područja suradnje i provedbi suradnje prema potrebi uzimaju u obzir stajališta koja su dostavili predstavnici radnika, poslodavaca i organizacija civilnog društva.

ČLANAK 4.

Trgovina i rodna ravnopravnost

1. Stranke prepoznaju da uključive trgovinske politike pridonose jačanju ekonomskog osnaživanja žena i rodne ravnopravnosti, u skladu s ciljem održivog razvoja br. 5 Programa održivog razvoja do 2030. te ciljevima Zajedničke izjave o trgovini i ekonomskom osnaživanju žena donesene na ministarskoj konferenciji WTO-a u Buenos Airesu u prosincu 2017. Stranke prepoznaju važan doprinos žena gospodarskom rastu njihovim sudjelovanjem u gospodarskim djelatnostima, uključujući međunarodnu trgovinu. Stranke se obvezuju provoditi odredbe ovog Sporazuma na način kojim se promiče i jača rodna ravnopravnost.
2. Stranke nastoje ojačati svoje trgovinske odnose i suradnju na načine kojima se učinkovito osiguravaju jednake mogućnosti i jednako postupanje prema ženama i muškarcima radi iskorištavanja prednosti koje im nude odredbe ovog Sporazuma, među ostalim u pitanjima zapošljavanja i obavljanja zanimanja, u skladu sa svojim međunarodnim obvezama.
3. Svaka stranka djelotvorno provodi svoje obveze na temelju međunarodnih sporazuma kojih je stranka, a koji se odnose na rodnu ravnopravnost i prava žena, uključujući Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena donesenu 18. prosinca 1979. na Općoj skupštini UN-a, uz poseban naglasak na njezine odredbe koje se odnose na uklanjanje diskriminacije žena u gospodarskom životu i u području zapošljavanja. U tom smislu stranke ponovno ističu svoje obveze na temelju članka 3. ovog Priloga, uključujući one koje se odnose na djelotvornu provedbu konvencija ILO-a koje se odnose na rodnu ravnopravnost i uklanjanje diskriminacije u pogledu zapošljavanja i obavljanja zanimanja.

4. Svaka stranka nastoji da se njezinim relevantnim pravom i politikama osiguravaju i potiču jednaka prava, postupanje i mogućnosti za muškarce i žene. Svaka stranka nastoji poboljšati takve zakone i politike, ne dovodeći u pitanje pravo svake stranke da utvrdi vlastiti opseg djelovanja i razine zaštite jednakih mogućnosti za muškarce i žene. To pravo i politike u skladu su s obvezama svake stranke na temelju međunarodno priznatih standarda i sporazumâ iz ovog članka.
5. Stranke ponovno ističu obveze koje su preuzele na temelju članka 2. ovog Priloga u odnosu na svoje zakone usmjerene na osiguravanje rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti za žene i muškarce.
6. Stranke surađuju bilateralno ili, prema potrebi, u okviru drugih relevantnih foruma kako bi ojačale suradnju u trgovinskim aspektima politika i mjera u području rodne ravnopravnosti, uključujući aktivnosti namijenjene poboljšanju kapaciteta i uvjeta koji ženama, uključujući radnice, poslovne žene i poduzetnice, omogućuju pristup mogućnostima koje pruža ovaj Sporazum i ostvarivanje koristi od njih. Takva suradnja može uključivati, među ostalim, razmjenu informacija i najbolje prakse u vezi s prikupljanjem podataka razvrstanih po spolu i rodnom analizom trgovinskih politika.
7. Stranke su suglasne o važnosti praćenja i procjene, u skladu sa svojim domaćim postupcima, učinka provedbe ovog Sporazuma na rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti za žene u području trgovine.

ČLANAK 5.

Multilateralno upravljanje i sporazumi u području okoliša

1. Stranke prepoznaju važnost međunarodnog upravljanja okolišem, posebno ulogu Skupštine UN-a za okoliš („UNEA”) Programa UN-a za zaštitu okoliša („UNEP”), i multilateralnih sporazuma u području okoliša kao odgovora međunarodne zajednice na globalne ili regionalne okolišne izazove te naglašavaju potrebu za jačanjem uzajamne potpore između trgovinske i okolišne politike, pravila i mjera.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka djelotvorno provodi multilateralne sporazume u području okoliša te protokole i izmjene koje je ratificirala.
3. Stranke redovito razmjenjuju informacije o svojoj situaciji u pogledu ratificiranja multilateralnih sporazuma u području okoliša, uključujući njihove protokole i izmjene.
4. Stranke potvrđuju pravo svake stranke da donese ili zadrži mjere za promicanje ciljeva multilateralnih sporazuma u području okoliša kojih je stranka. Stranke podsjećaju da mjere koje su donesene ili se izvršavaju radi provedbe takvih multilateralnih sporazuma u području okoliša mogu biti opravdane na temelju dijela VIII. ovog Sporazuma.
5. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području okoliša, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim u okviru Političkog foruma UN-a na visokoj razini o održivom razvoju, UNEP-a, UNEA-e, multilateralnih sporazuma u području okoliša i WTO-a. Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

- (a) politike i mjere kojima se promiče uzajamna potpora između trgovinske i okolišne politike, uključujući:
- razmjenu informacija o politikama i praksama te promicanje inicijativa za poticanje prelaska na kružno gospodarstvo,
 - promicanje inicijativa o održivoj proizvodnji i potrošnji, zelenom rastu i smanjenju onečišćenja,
 - razmjenu informacija o politikama i praksama te promicanje zajedničkih stajališta u okviru multilateralnih sporazuma u području okoliša;
- (b) inicijative za promicanje trgovine i ulaganja u području robe i usluga povezanih s okolišem, među ostalim uklanjanjem s time povezanih carinskih i necarinskih prepreka;
- (c) utjecaj propisa i standarda u području okoliša na trgovinu i ulaganja; ili utjecaj propisa o trgovini i ulaganjima na okoliš;
- (d) druge aspekte multilateralnih sporazuma u području okoliša povezanih s trgovinom, uključujući njihove protokole, izmjene i provedbu.

6. Stranke, prema potrebi, uzimaju u obzir stajališta ili doprinose relevantne javnosti i zainteresiranih dionika za definiranje i provedbu svojih aktivnosti suradnje te mogu, prema potrebi, dodatno uključiti navedene dionike u te aktivnosti.

ČLANAK 6.

Trgovina i klimatske promjene

1. Stranke prepoznaju važnost poduzimanja hitnih mjera za borbu protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica te ulogu trgovine u postizanju tog cilja, u skladu s Okvirnom konvencijom UN-a o promjeni klime sastavljenom u New Yorku 9. svibnja 1992. („UNFCCC”), Pariškim sporazumom u okviru UNFCCC-a sastavljenim u Parizu 12. prosinca 2015. („Pariški sporazum”) te drugim multilateralnim sporazumima u području okoliša i multilateralnim instrumentima u području klimatskih promjena.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka djelotvorno provodi UNFCCC i Pariški sporazum.
3. Obveza djelotvorne provedbe Pariškog sporazuma na temelju stavka 2. uključuje obvezu suzdržavanja od bilo kakvog djelovanja ili propusta koji bitno povređuju cilj i svrhu Pariškog sporazuma.
4. Stranka može poduzeti odgovarajuće mjere u vezi s ovim Sporazumom u slučaju kršenja obveze iz stavka 3. Poduzimaju se odgovarajuće mjere u skladu s postupkom utvrđenim u članku 96. Sporazuma iz Cotonoua ili odgovarajućim odredbama sporazuma koji ga nasljeđuje, kako je predviđeno člankom 136. stavkom 3. ovog Sporazuma.

5. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:

- (a) promiče uzajamno dopunjavanje politika i mjera u području trgovine i okoliša te tako pridonosi prelasku na *kružno gospodarstvo s niskom razinom emisija stakleničkih plinova*, učinkovitom iskorištavanju resursa i razvoju otpornom na klimatske promjene;
- (b) olakšava uklanjanje prepreka trgovini i ulaganjima u robu i usluge od posebne važnosti za ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu tim promjenama, kao što su obnovljiva energija i energetske učinkoviti proizvodi i usluge.

6. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima politika i mjera u području klimatskih promjena, i to, prema potrebi, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, uključujući UNFCCC, Pariški sporazum, Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski sloj, sklopljen 16. rujna 1987. u Montrealu („Montrealski protokol”), te u okviru WTO-a i Međunarodne pomorske organizacije (IMO). Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:

- (a) politički dijalog i suradnju u pogledu provedbe Pariškog sporazuma, primjerice u pogledu sredstava za promicanje otpornosti na klimatske promjene, obnovljive energije, niskougljičnih tehnologija, energetske učinkovitosti, pripreme i donošenja mjera za određivanje cijena ugljika, uključujući sustave trgovanja emisijama, održivog prijevoza, održivog razvoja infrastrukture otpornog na klimatske promjene i praćenja emisija;
- (b) potporu IMO-u u izradi i donošenju ambicioznih i djelotvornih mjera za smanjenje emisija stakleničkih plinova koje trebaju provoditi brodovi koji sudjeluju u međunarodnoj trgovini;

- (c) potporu ambicioznom postupnom prestanku korištenja tvari koje oštećuju ozonski sloj i postupnom smanjivanju korištenja fluorouglikovodika, na temelju Montrealskog protokola, primjenom mjera za kontrolu njihove proizvodnje, potrošnje i trgovine, uvođenjem alternativa koje su ekološki prihvatljivije od tih tvari; ažuriranjem sigurnosnih i drugih relevantnih standarda, kao i suzbijanjem nezakonite trgovine tvarima koje se reguliraju Montrealskim protokolom.

ČLANAK 7.

Trgovina i bioraznolikost

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja i održive upotrebe bioraznolikosti te ulogu trgovine u ostvarivanju tih ciljeva, u skladu s relevantnim multilateralnim sporazumima u području okoliša kojih su stranka, uključujući Konvenciju o biološkoj raznolikosti, sastavljenu u Rio de Janeiru 5. lipnja 1992., i njezine protokole, Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka, sastavljenu u Washingtonu 3. ožujka 1973. („CITES”), i odluke donesene na temelju njih.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:
 - (a) provodi učinkovite mjere protiv nezakonite trgovine divljom faunom i florom, među ostalim, ovisno o slučaju, u odnosu na treće zemlje;

- (b) promiče dugoročno očuvanje i održivo iskorištavanje vrsta navedenih u CITES-u i uvrštavanje životinjskih i biljnih vrsta u dodatke CITES-u ako se smatra da je zbog međunarodne trgovine ugroženo stanje očuvanosti konkretne vrste, te provodi redovita preispitivanja na temelju kojih se može izdati preporuka o izmjeni dodataka CITES-u kako bi se osiguralo da na odgovarajući način odražavaju potrebe za očuvanjem vrsta ugroženih zbog međunarodne trgovine;
 - (c) promiče trgovinu proizvodima koji su dobiveni održivim iskorištavanjem bioloških resursa kako bi pridonijela očuvanju bioraznolikosti;
 - (d) promiče poštenu i pravičnu podjelu dobiti koja proizlazi iz korištenja genetskih resursa i tradicionalnog znanja povezanog s genetskim resursima, u skladu s Protokolom iz Nagoye uz Konvenciju o biološkoj raznolikosti, sastavljenim u Nagoyi 29. listopada 2010. (Protokol iz Nagoye);
 - (e) poduzima mjere za očuvanje bioraznolikosti ako je bioraznolikost izložena pritiscima povezanima s trgovinom i ulaganjima, posebno mjere protiv širenja zoonoza i invazivnih stranih vrsta.
3. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima mjera i politika u području bioraznolikosti i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim i u okviru Konvencije o biološkoj raznolikosti i CITES-a. Takva suradnja može, među ostalim, obuhvaćati:
- (a) inicijative i dobru praksu u području trgovine proizvodima i uslugama koji proizlaze iz održivog iskorištavanja bioloških resursa radi doprinosa očuvanju bioraznolikosti;

- (b) odgovornu trgovinu te očuvanje i održivo iskorištavanje bioraznolikosti, uključujući razvoj i primjenu metoda za računovodstvo prirodnog kapitala i računovodstvo ekosustava, vrednovanje ekosustava i njihovih usluga te povezanih ekonomskih instrumenata, kao i uključivanje bioraznolikosti u trgovinu i trgovinske procese;
- (c) borbu protiv nezakonite trgovine divljom faunom i florom, među ostalim u okviru inicijativa za smanjenje potražnje za nezakonitim proizvodima od divlje faune i flore te inicijativa za poboljšanje razmjene informacija i suradnje, izvršenje prava, dobrovoljni tehnološki prijenos, programe razmjene i izgradnju kapaciteta;
- (d) pristup genetskim resursima i poštenu i pravičnu podjelu dobiti koja proizlazi iz njihova korištenja u skladu s Protokolom iz Nagoye.

ČLANAK 8.

Trgovina i šume

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja šuma i održivog upravljanja šumama za osiguravanje okolišnih funkcija te gospodarskih i društvenih prilika za sadašnje i buduće generacije, kao i ulogu trgovine u ostvarivanju tog cilja.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:
 - (a) provodi mjere protiv nezakonite sječe i s njom povezanog trgovanja, među ostalim i ovisno o slučaju u odnosu na treće zemlje, te promiče trgovinu proizvodima dobivenima zakonitom sječom šuma;

- (b) promiče očuvanje šuma i održivo upravljanje šumama te trgovinu i potrošnju drva i proizvoda od drva posječenog u skladu s pravom zemlje sječe i iz šuma kojima se upravlja na održiv način;
- (c) razmjenjuje informacije s drugom strankom o inicijativama povezanim s trgovinom koje su usmjerene na održivo upravljanje šumama, očuvanje šuma, gospodarenje šumama, inicijativama osmišljenima za borbu protiv nezakonite sječe i drugim relevantnim politikama od zajedničkog interesa te surađuje kako bi maksimalno povećala učinak i uzajamnu potporu politika od zajedničkog interesa.

3. Prepoznajući da je deforestacija glavni uzročnik globalnog zagrijavanja i gubitka bioraznolikosti, stranke razmjenjuju znanja i iskustva o načinima poticanja potrošnje proizvoda i trgovanja proizvodima iz lanaca opskrbe koji ne uključuju deforestaciju šuma, čime se smanjuje rizik od stavljanja na tržište proizvoda povezanih s deforestacijom ili degradacijom šuma.

4. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima održivog gospodarenja šumama, poboljšanju očuvanja šuma, smanjenju svih oblika deforestacije i degradacije šuma, poboljšanju sljedivosti i lanca nadzora nad šumskim proizvodima, promicanju inicijativa za poboljšanje razmjene informacija, borbi protiv nezakonite sječe i jačanju uloge šuma u ublažavanju klimatskih promjena, u borbi protiv gubitka bioraznolikosti te u kružnom gospodarstvu i biogospodarstvu i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma.

ČLANAK 9.

Trgovina i održivo upravljanje morskim biološkim resursima i akvakulturom

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja morskih bioloških resursa i ekosustava te održivog upravljanja njima, promicanja odgovorne i održive akvakulture te ulogu trgovine u ostvarivanju tih ciljeva.
2. Stranke prepoznaju da se nezakonitim, neprijavljenim i nereguliranim ribolovom (NNN) ugrožava održivo očuvanje ribljih stokova i upravljanje njima te da taj ribolov negativno utječe na egzistenciju ribarskih zajednica i osoba koje trguju ribom i proizvodima ribarstva. To potvrđuje potrebu za djelovanjem u cilju suzbijanja i okončanja ribolova NNN te rješavanja problema prelova i neodrživog iskorištavanja ribolovnih resursa.
3. S obzirom na stavke 1. i 2. svaka stranka:
 - (a) provodi dugoročne mjere očuvanja i upravljanja te održivo iskorištavanje živih morskih resursa kako su definirani u Sporazumu UN-a o primjeni odredaba Konvencije UN-a o pravu mora od 10. prosinca 1982. u pogledu očuvanja i upravljanja pograničnim ribljim naseljima i stokovima vrlo migratornih vrsta (Sporazum o ribljim stokovima) donesenom u New Yorku 4. kolovoza 1995., Sporazumu Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu („FAO”) o promicanju usklađivanja ribarskih plovila na otvorenom moru s međunarodnim mjerama za očuvanje i upravljanje donesenom u Rimu 24. studenoga 1993. (Sporazum o usklađivanju) i Sporazumu FAO-a o mjerama države luke za sprečavanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova, odvratanje od njega i njegovo zaustavljanje (PSMA), sastavljenom u Rimu 22. studenoga 2009.;

- (b) djeluje u skladu s načelima UNCLOS-a, Sporazuma o ribljim stokovima, Sporazuma o usklađivanju, Kodeksa odgovornog ribarstva FAO-a donesenog Rezolucijom 4/95 od 31. listopada 1995. i PSMA-e te, prema potrebi, sudjeluje u inicijativi FAO-ova Globalnog registra ribarskih plovila, prijevoznih plovila hladnjača i opskrbnih plovila;
- (c) aktivno sudjeluje u radu regionalnih organizacija za upravljanje ribarstvom („RFMO-i”) u kojima je članica, promatrač ili neugovorna stranka koja surađuje, radi postizanja dobrog upravljanja ribarstvom i održivog ribarstva, primjerice promicanjem znanstvenog istraživanja i donošenjem mjera očuvanja i upravljanja utemeljenih na najboljim dostupnim znanstvenim dokazima, jačanjem mehanizama za postizanje usklađenosti, provedbom redovitih pregleda uspješnosti i donošenjem djelotvornih mjera kontrole, praćenja i provedbe upravljanja RFMO-ima i, prema potrebi, donošenjem i provedbom programâ dokumentiranja ili certificiranja ulova i mjera države luke;
- (d) provodi učinkovite mjere za suzbijanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova, uključujući mjere za isključivanje proizvoda NNN iz trgovinskih tokova, te surađuje u olakšavanju razmjene informacija kako bi se osigurala sljedivost;
- (e) promiče razvoj održive i odgovorne akvakulture, uzimajući u obzir njezine gospodarske, društvene i okolišne aspekte, među ostalim i s obzirom na provedbu ciljeva i načela iz Kodeksa odgovornog ribarstva FAO-a;

- (f) promiče dugoročno očuvanje i održivo iskorištavanje vrsta navedenih u CITES-u i uvrštavanje akvatičnih životinjskih i biljnih vrsta u dodatke CITES-u ako se smatra da je zbog međunarodne trgovine ugroženo stanje očuvanosti konkretne vrste;
- (g) poštuje Konvenciju o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja sastavljenu u Bonnu 23. lipnja 1979. (Bonska konvencija) i instrumente iz te konvencije, radi održive zaštite migratornih vrsta, upravljanja usputnim ulovom i podacima o iskrecaju.

4. Stranke zajednički jačaju suradnju i uzajamne koristi od trgovinskih aspekata politika i mjera u području ribarstva i akvakulture, i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim u okviru WTO-a, RFMO-a, FAO-a i drugih multilateralnih instrumenata u tom području, radi promicanja održivih ribolovnih praksi i akvakulture te trgovine ribom i morskim prehrambenim proizvodima iz ribolovnih aktivnosti i akvakulture kojima se upravlja na održiv način. Stranke blisko surađuju i ubrzavaju napore za postizanje UN-ova cilja održivog razvoja br. 14 (život u vodi), čiji je cilj očuvati i održivo iskorištavati oceane, mora i morske resurse u cilju održivog razvoja, među ostalim sprečavanjem i znatnim smanjenjem svih vrsta onečišćenja mora, posebno zbog aktivnosti na kopnu, uključujući onečišćenje morskim otpadom i hranjivim tvarima, te uključivanjem očuvanja morskih ekosustava u politike održivog plavog gospodarstva.

ČLANAK 10.

Trgovina i ulaganja kojima se podupire održivi razvoj

1. Stranke prepoznaju da trgovina i ulaganja u robu i usluge koje su povezane sa zaštitom okoliša ili pridonose poboljšanju socijalnih uvjeta i koje potiču upotrebu programâ održivosti ili drugih dobrovoljnih inicijativa može smisleno pridonijeti održivom razvoju.
2. U tu su svrhu stranke ukinule carine na robu povezanu s okolišem podrijetlom iz druge stranke u skladu s člancima 10. i 11. ovog Sporazuma.
3. Nadalje, stranke su se obvezale zaključiti pregovore o uslugama povezanim s okolišem i proizvodnim djelatnostima u skladu s člankom 3. ovog Sporazuma.
4. S obzirom na stavak 1. svaka stranka promiče i olakšava trgovinu sljedećom robom i uslugama te ulaganja u njih:
 - (a) roba i usluge povezane s okolišem;
 - (b) roba koja pridonosi boljim socijalnim uvjetima; i
 - (c) roba koja podliježe transparentnim i neobmanjujućim programima osiguravanja održivosti koji se temelje na činjenicama kao što su pravedni i etički trgovinski programi i ekološke oznake.

5. Promicanje i olakšavanje trgovine robom i uslugama te ulaganja u njih iz stavka 4. mogu uključivati:

- (a) mjere za podizanje razine osviještenosti te kampanje za informiranje i educiranje javnosti;
- (b) donošenje okvira politika kojima se potiče uvođenje najboljih dostupnih tehnologija;
- (c) poticanje uvođenja transparentnih i neobmanjujućih programa održivosti koji se temelje na činjenicama, posebno za MSP-ove;
- (d) otklanjanje povezanih nekarinskih prepreka; i
- (e) upućivanje na relevantne međunarodne norme, kao što su konvencije i smjernice ILO-a ili multilateralni sporazumi u području okoliša, koje relevantna tijela redovito ažuriraju.

6. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima pitanja obuhvaćenih ovim člankom i to, ovisno o slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih i multilateralnih foruma, među ostalim razmjenom informacija, najbolje prakse i informativnih inicijativa.

ČLANAK 11.

Trgovina i odgovorno poslovno ponašanje i upravljanje lancima opskrbe

1. Stranke prepoznaju važnost odgovornog poslovnog ponašanja i praksi društveno odgovornog poslovanja, uključujući odgovorno upravljanje lancima opskrbe, te ulogu trgovine u ostvarivanju tog cilja.
2. S obzirom na stavak 1. svaka stranka:
 - (a) promiče odgovorno poslovno ponašanje i društveno odgovorno poslovanje, uključujući odgovorno upravljanje lancima opskrbe, izradom okvira politike kojima se poduzeća potiče da primjenjuju relevantne prakse;
 - (b) podupire pridržavanje, provedbu, praćenje i diseminaciju relevantnih međunarodnih instrumenata, kao što su Smjernice za multinacionalna poduzeća Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj („OECD”), Tripartitna deklaracija ILO-a o načelima koja se odnose na multinacionalna poduzeća i socijalnu politiku, donesena u Ženevi u studenome 1977., Globalni sporazum UN-a i Vodeća načela UN-a o poslovanju i ljudskim pravima koje je Vijeće za ljudska prava potvrdilo u svojoj Rezoluciji 17/4 od 16. lipnja 2011.

3. Stranke prepoznaju korisnost međunarodnih sektorskih smjernica u području društveno odgovornog poslovanja i odgovornog poslovnog ponašanja te promiču zajednički rad u tom pogledu. Stranke provode i mjere za promicanje primjene međunarodno priznatih Smjernica OECD-a o dužnoj pažnji za odgovorne lance opskrbe mineralima iz sukobima pogođenih i visokorizičnih područja i njihovih dopuna. Kao članice Odbora FAO-a za svjetsku sigurnost opskrbe hranom stranke promiču i informiranost o „Načelima za odgovorno ulaganje u poljoprivredne i prehrambene sustave” i „Dobrovoljnim smjernicama o odgovornom upravljanju posjedom zemljišta, ribolovnih područja i šuma u kontekstu nacionalne sigurnosti opskrbe hranom”.
4. Stranke zajednički jačaju suradnju na trgovinskim aspektima pitanja obuhvaćenih ovim člankom i to, ovisno slučaju, bilateralno, regionalno i u okviru međunarodnih foruma, među ostalim razmjenom informacija, najbolje prakse i informativnih inicijativa.

ČLANAK 12.

Znanstvene i tehničke informacije

1. Pri utvrđivanju ili provedbi mjera zaštite okoliša ili uvjeta rada koje mogu utjecati na trgovinu ili ulaganja stranke uzimaju u obzir dostupne znanstvene i tehničke informacije, relevantne međunarodne norme, smjernice i preporuke.
2. Ako nema potpune znanstvene sigurnosti i ako postoje rizici od ozbiljne ili nepopravljive štete za okoliš ili sigurnost i zdravlje na radu, stranka može u skladu s načelom opreznosti donijeti mjere za sprečavanje takve štete.

ČLANAK 13.

Transparentnost

1. Kako bi informirala zainteresirane osobe i dionike i pružila im razumne mogućnosti za iznošenje stajališta, svaka stranka izrađuje, donosi i na transparentan način provodi:

- (a) mjere zaštite okoliša ili uvjeta rada koje mogu utjecati na trgovinu ili ulaganja; ili
- (b) trgovinske ili ulagačke mjere koje mogu utjecati na zaštitu okoliša ili uvjeta rada.

2. Svaka stranka dužna je uzeti u obzir priopćenja i mišljenja javnosti o pitanjima koja se odnose na ovaj Prilog. Stranka može prema potrebi o takvim priopćenjima i mišljenjima obavijestiti domaće savjetodavne skupine uspostavljene na temelju članka 15. ovog Priloga te kontaktnu točku druge stranke određenu u skladu s člankom 14. stavkom 5.

ČLANAK 14.

Posebni odbor za trgovinu i održivi razvoj i kontaktne točke

1. Stranke osnivaju posebni Odbor za trgovinu i održivi razvoj, uređen u dijelu VI. ovog Sporazuma:

- (a) koji se sastaje jedanput godišnje ili bez nepotrebne odgode na zahtjev bilo koje stranke;

- (b) kojim supredsjedaju, na odgovarajućoj razini, predstavnici svake stranke; i
- (c) koji izvješćuje Vijeće SGP-a.

2. Odbor za trgovinu i održivi razvoj:

- (a) olakšava, prati i preispituje provedbu ovog Priloga;
- (b) obavlja zadaće iz članka 18. ovog Priloga;
- (c) pridonosi radu Odbora viših dužnosnika na pitanjima obuhvaćenima ovim Prilogom, među ostalim u vezi s temama za raspravu sa Savjetodavnim odborom SGP-a iz članka 108. ovog Sporazuma;
- (d) razmatra sva druga pitanja povezana s ovim Prilogom o kojima se stranke dogovore.

3. Odbor za trgovinu i održivi razvoj može donijeti svoj poslovnik, a u nedostatku takvog poslovnika primjenjuje se *mutatis mutandis* poslovnik Odbora viših dužnosnika.

4. Odbor za trgovinu i održivi razvoj nakon svakog svojeg sastanka objavljuje izvješće.

5. Svaka stranka nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma određuje kontaktnu točku u okviru svoje uprave kako bi se olakšala komunikacija i koordinacija između stranaka o svim pitanjima koja se odnose na ovaj Prilog. Svaka stranka obavješćuje drugu stranku o podacima za kontakt svoje kontaktne točke. Stranke se međusobno odmah obavješćuju o svim izmjenama tih podataka za kontakt.

ČLANAK 15.

Domaće savjetodavne skupine

1. Svaka stranka u roku od godinu dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma osniva novu ili određuje postojeću domaću savjetodavnu skupinu. Domaća savjetodavna skupina savjetuje predmetnu stranku o pitanjima obuhvaćenima ovim Sporazumom. Predstavnici domaće savjetodavne skupine biraju se prema načelu uravnotežene zastupljenosti te uključuju neovisne organizacije civilnog društva, uključujući nevladine organizacije, poslovne organizacije i organizacije poslodavaca te sindikate, koji djeluju u područjima gospodarstva, održivog razvoja, socijalnih pitanja, ljudskih prava i okoliša te drugim područjima. Domaća savjetodavna skupina može se sazvati u različitim sastavima radi rasprave o provedbi različitih dijelova i odredaba ovog Sporazuma.
2. Svaka se stranka sastaje sa svojom domaćom savjetodavnom skupinom barem jedanput godišnje. Svaka stranka razmatra stajališta ili preporuke svoje domaće savjetodavne skupine o provedbi ovog Sporazuma.
3. Kako bi informirala javnost o domaćim savjetodavnim skupinama, svaka stranka objavljuje popis organizacija koje sudjeluju u njezinoj domaćoj savjetodavnoj skupini, kao i kontaktnu točku za tu skupinu.
4. Stranke promiču interakciju svojih domaćih savjetodavnih skupina, uključujući njihovo sudjelovanje u Savjetodavnom odboru SGP-a osnovanom na temelju članka 108. ovog Sporazuma.

ČLANAK 16.

Izbjegavanje i rješavanje sporova

1. Stranke ulažu sve napore da dijalogom, savjetovanjem, razmjenom informacija i suradnjom riješe neslaganja o primjeni ovog Priloga.
2. Ako se stranke ne slažu o primjeni ovog Priloga, primjenjuju isključivo postupke rješavanja sporova iz članaka 17. i 18. ovog Priloga.

ČLANAK 17.

Savjetovanje i medijacija

1. Osim ako je ovim člankom predviđeno drukčije, primjenjuju se članci 110. i 111. ovog Sporazuma.
2. Savjetovanje se održava u roku od dvadeset (20) dana od datuma na koji je stranka protiv koje je podnesena pritužba primila zahtjev i smatra se zaključenim u roku od devedeset (90) dana od tog datuma primitka, osim ako se stranke dogovore da će nastaviti savjetovanje.

3. Ako se savjetovanje odnosi na odredbe koje se odnose na multilateralne sporazume ili instrumente iz ovog Priloga, stranke uzimaju u obzir informacije Međunarodne organizacije rada (ILO) ili relevantnih organizacija ili tijela osnovanih na temelju multilateralnih sporazuma u području okoliša kako bi promicale usklađenost između rada stranaka i rada takvih organizacija ili tijela. Stranke se prema potrebi savjetuju s takvim organizacijama ili tijelima ili drugim stručnjacima ili tijelima koje smatraju prikladnima. Također, svaka stranka može prema potrebi zatražiti mišljenje domaćih savjetodavnih skupina osnovanih na temelju članka 15. ovog Priloga ili druge stručne savjete.

4. Svako rješenje koje stranke postignu javno se objavljuje.

ČLANAK 18.

Rješavanje sporova

1. Osim ako je ovim člankom predviđeno drukčije, primjenjuju se članci od 112. do 115., članak 116. stavci 1., 3., 4. i 5., članci od 119. do 124., članak 125. stavci 2. i 3. te članci 126. i 127. ovog Sporazuma.

2. Odbor za trgovinu i održivi razvoj osnovan u skladu s člankom 14. ovog Priloga najkasnije šest (6) mjeseci od stupanja na snagu ovog Sporazuma sastavlja popis od najmanje petnaest (15) osoba koje žele i mogu obavljati dužnost arbitra za sporove na temelju ovog Priloga. Taj se popis sastoji od tri potpopisa: jednog potpopisa za svaku stranku koja može obavljati dužnost arbitra i jednog potpopisa osoba koje nisu državljani nijedne stranke i koje su na raspolaganju za obavljanje dužnosti predsjednika arbitražnog vijeća. Na svakom potpopisu nalazi se najmanje pet (5) osoba. Odbor za trgovinu i održivi razvoj osigurava da na popisu uvijek bude barem toliko osoba, u skladu s Poslovníkom.

3. Arbitri moraju imati specijalizirano ili stručno znanje u području radnog prava ili prava okoliša, pitanja iz ovog Priloga ili rješavanja sporova koji proizlaze iz međunarodnih sporazuma. Moraju biti neovisni, nastupati u vlastito ime i ne smiju primati naputke ni od koje organizacije ili vlade ili biti povezani s vladom bilo koje stranke te su dužni postupati u skladu s pravilnikom o postupanju koji je priložen poslovniku i koji će donijeti Vijeće SGP-a u roku od šest (6) mjeseci od stupanja na snagu ovog Sporazuma na temelju članka 125. stavka 4.
4. Ako je arbitražno vijeće sastavljeno u skladu s postupkom iz članka 113. ovog Sporazuma, arbitri se odabiru među relevantnim osobama s potpopisâ iz stavka 2.
5. Kad je riječ o pitanjima koja se odnose na usklađenost s multilateralnim sporazumima i instrumentima iz ovog Priloga, informacije ili stručno mišljenje koje arbitražno vijeće zatraži u skladu s člankom 121. trebali bi uključivati informacije i savjete ILO-a ili relevantnih tijela ili organizacija osnovanih na temelju multilateralnih sporazuma u području okoliša.
6. Stranka protiv koje je podnesen prigovor najkasnije 21 dan nakon dostave odluke arbitražnog vijeća obavještuje svoju domaću savjetodavnu skupinu osnovanu na temelju članka 15. ovog Priloga o mjerama za postizanje usklađenosti koje je poduzela ili namjerava poduzeti u skladu s člankom 115. stavkom 4. ovog Sporazuma.
7. Odbor za trgovinu i održivi razvoj prati provedbu mjera za postizanje usklađenosti. Domaće savjetodavne skupine mogu u tom pogledu dostaviti primjedbe Odboru za trgovinu i održivi razvoj.
-